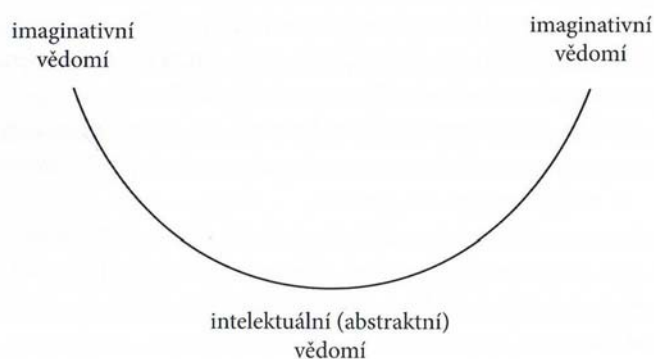

Radomil Hradil

Vývoj k intelektuálnímu vědomí

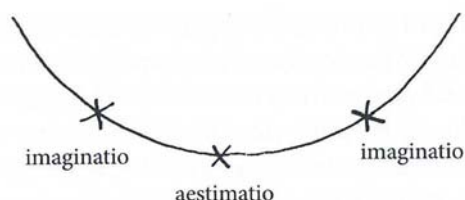
Vědomí přestává být imaginativní a začíná být abstraktní, intelektuální, racionální. Tento vývoj pak pokračuje a dále se zrychluje zvláště, řekněme, od doby Francouzské revoluce a nástupu revoluce průmyslové, tedy ve druhé polovině 18., v 19. a potom i ve 20. století. Tento vývoj je povlnný, postupný, a přesto v něm nalzáme jisté zlomy. V dalším textu budeme ovšem pro zjednodušení pracovat s povlnnou, kontinuální křivkou a tyto zlomy, představované především christianizací nebo také průmyslovou revolucí, nám poslouží hlavně k snazšímu uvědomění si rozdílů, k charakterizování jednotlivých stavů vědomí.

Od vědomí, které můžeme nazvat - abychom zvolili jeden z jeho atributů - imaginativním, tj. obrazným, jsme se tedy pozvolna dostali do vědomí intelektuálního. Již nyní si uvedme, že naše další cesta má vést opět k vědomí imaginativnímu, to se však bude od onoho prvotního nutně odlišovat - v důsledku intelektualizace, jíž jsme prošli. A v čem bude jiné?

Vývoj vědomí od imaginativního k intelektuálnímu a opět k imaginativnímu.

Rudolf Steiner hovoří také o „estimaci“, latinsky „aestimatio“ jako o tom stavu vědomí, v němž člověk vnímá jen fyzický svět, jen to, co je pevné a na co si lze sáhnout, co lze spočítat, změřit, azvážit; a kreslí následující křivku:

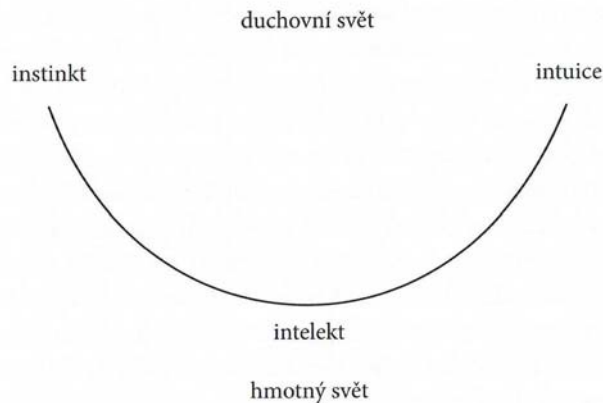
Abychom rozlišili imaginativnost na počátku a imaginativnost na konci, lze-li tedy vůbec hovořit o počátku a konci, můžeme ono prvotní vědomí nazvat instinktivním. Tím se dostáváme k nutnosti přiblížit si obsah pojmu „instinkt“.

Jestliže se podíváme na zvířata, setkáváme se často s chováním označovaným za instinktivní. Má se tím na mysli takové chování, kdy popud k němu nespočívá ve vědomí, které tedy nevychází z vědomého zvažování a výběru možností; hovoří se také o vrozeném nebo spontánním chování. Jak může být chování vrozeno, je ovšem otázkou. A rovněž co je zdrojem spontaneity. Belgický spisovatel a filosof Maurice Maeterlinck, jak se o tom zmiňují v jiných publikacích již před sto lety hovořil o instinktu jako o jedné z nálepek jimiž vědci označují nádoby, jejichž obsah neznají, aby tím sami před sebou vyvolali dojem že je tento obsah znám a není třeba se jím dále zabývat. Studujeme-li chování zvířat, například rozmanité stavby hnízd apod., získávání potravy, péči o potomstvo, migraci atd., najdeme všude skutečnosti, před nimiž staneme v úžasu a k jejichž vysvětlení je náš intelekt v podstatě nedostačující; jsou plné otazníků a záhad. Máme možnost označit je za vrozené, instinktivní a smést je tím ze stolu, z našeho duševního obzoru, anebo jsme nuceni připustit existenci něčeho, co nás přesahuje duchovního světa, v němž mají tyto způsoby chování své kořeny.

Na tomto místě musím podotknout že si uvědomuji, že některé věci jsem vzhledem k omezenému prostoru, který skýtá tato kniha, nucen pouze uvést, aniž bych je mohl rozvést a podložit natolik, aby byly přijatelné pro každého, kdo je ochoten podívat se na skutečnosti nepředpojatě. Takto mohu jen doufat v čtenářovu blahovůli...

Z pohledu duchovní vědy není tedy instinkt ničím jiným než podílem na duchovním světě. U zvířat můžeme mluvit o existenci skupinkové duše, která z duchovního světa vede jednotlivé příslušníky hejna či stáda, respektive příslušníky daného druhu. U lidí žijících dosud v instinktivním vědomí je tomu podobně: bezprostředně přijímají pokyny a podněty duchovních bytostí nevtělených ve hmotě, případně i toho, co můžeme nazvat vyšším Já člověka, ale také duchů zemřelých lidí, duchů rodů či národů; tito lidé ještě žijí velkou částí svého ducha v duchovním světě a jsou touto částí vedeni - vědí, co mají dělat, aniž by si uvědomovali, odkud a jak. Vědí, co jim prospívá a co ne, co mohou jíst a co nikoli, jak se starat o své děti, jak se chovat vůči sobě navzájem i vůči světu. Intelektuální člověk již tento instinkt nemá, protože ztratil kontakt s duchovním světem. Musí se všem těmto dovednostem učit, nejsou mu již „vrozeny“ a potřebuje k tomu rady, učebnice, příručky, intelektuální informace. Nemá možnost bezprostředně nahlédnout správnost či nesprávnost nějakého chování, nýbrž musí vycházet ze zkušenosti své či druhých, z předchozích případů. Stále více je také odkázán na vnější normy, zákony upravující různé oblasti života. Měřítka správnosti či vhodnosti jednotlivých aktů chování již nenachází v duchovním světě, respektive ve svém nitru, ale hledá je v kodexech, kodifikovaných způsobech chování, které byly kdysi, na jmé vývojové úrovni vědomí, přirozené.

Nyní je zřejmé, proč byla výše uvedená křivka nakreslena jako nejprve sestupná a potom vzestupná, třebaže jsme zvyklí uvažovat o vývoji spíše jako pokroku, to jest vzestupu, a náš intelekt považujeme svým způsobem za vyvrcholení evoluce. Z jiného úhlu pohledu, kterému v této knize dáme přednost avšak naše vědomí s rozvojem intelektu sestupuje, klesá z ducha do hmoty, tak jak se lidstvo, jehož původ je veskrze duchovní, víc a víc vtěluje. Opouštíme svět ducha, abychom se naučili existovat ve světě hmoty, abychom se osamostatnili a individualizovali. Jakmile se staneme suverénními lidmi, měli bychom však nastoupit cestu vzhůru, do ducha, překonat intelektualismus a začít rozvíjet intuitivní vědomí.

Intuice je tak v mnohém ohledu podobná instinktu - a v běžné řeči se s ním také často zaměňuje - zatímco však instinkt je nevědomý, intuice je vědomá. V instinktivním vědomí žiji v duchovním světě a stýkám se s duchovními bytostmi, aniž bych si to uvědomoval; v intuitivním vědomí také, ale vím o tom. V instinktivním vědomí dosud nejsem sám sebou, v intuitivním již ano. Dokud mám instinktivní vědomí, neopustil jsem sdílení s ostatními bytostmi v duchu a nepoznal jsem oddělenost ve hmotě; nemohu si tedy ani uvědomovat, že sdílím a jsem v jednotě. Teprve když o to přijdu a poznám jiný, opačný stav, mohu si to začít uvědomovat. Ztráta instinktu je tak předpokladem k získání intuice. A že je intuice kvalitativně něčím zcela odlišným od instinktu, něčím vývojově podstatně pokročilejším, již může být dostatečně zřejmé.

Když přijdeme o instinkty - jako že jsme o ne již přišli, proto také teď náš svět vypadá tak, jak vypadá - a dosud jsme si nerozvinuli intuici, jsme nuceni žít v intelektu. Intelektuální vědomí nemá bezprostřední přístup do duchovního světa, tedy do světa, který je zdrojem všeho, co je. Jsme osiřelí, jakoby bez očí a uší, bez rukou a nohou. Mnoho nám toho nezbylo. Čeká nás jen práce na tom, abychom tento stav překonali. Jiná možnost není. Jak na tomto překonání pouhého intelektu pracovat, to je hlavním tématem této knihy. Proměna vědomí pak povede k proměně našeho bytí, neboť naše bytí je odrazem, projevem tohoto vědomí, a jinak tomu ani být nemůže. Abychom si dovedli udělat představu o tom, jak toto vědomí a potažmo i společenská realita budou jednou - snad - vypadat, vraťme se ještě jednou k někdejšímu stavu, neboť někdejší a budoucí stav budou mít mnohé společné. Poté se ještě zastavíme u našeho současného vědomí a naší současné reality, abychom si plně uvědomili, v čem žijeme a proč tomu tak musí být.